

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه آزاد اسلامی

واحدتهران مرکزی

دانشکده روان شناسی وعلوم اجتماعی ،گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)

گرایش برنامه ریزی درسی

عنوان :

بررسی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر تقویت تفکر خلاق

دانش آموزان پایه ششم ابتدایی دختر شهرقم درسال تحصیلی ۹۲-۹۱

استاد راهنما:

دکتر فهیمه انصاریان

استاد مشاور :

دکتر یلدا دلگشائی

پژوهشگر:

علی غلامیان فرد

تابستان ۱۳۹۲

معاونت پژوهش

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در امتحای فرهنگ و تمدن بشری ما دانشویان و اصحابی بهینت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از حرکت رفقار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی حوزه علم و پژوهش را به سببه های غیر علمی می آلاینند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج و دانش و اسائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمانها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب علی غلامیان فرد دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۰۷۳۱۹۱۳ در رشته علوم تربیتی - گرایش برنامه ریزی درسی که در تاریخ ۹۲/۶/۲۷ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر تقویت تفکر خلاق دانش آموزان پایه ششم ابتدایی دختر شهر قم در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

تقدیم:

این اثر به عموم دانش پژوهان و آنان که مشغول در هدایت در وادی جهل و ظلمتند تقدیم می گردد.

امید آنکه این پژوهش، در راه تعالی اندیشه های پاک این مرز و بوم و تحقق فردایی بهتر برای آینده سازان

جامعه اسلامی مفید واقع گردد.

مشکر و قدردانی:

باسپاس بی کران به درگاه حضرت احدیت و تقدیر و مشکر از زحمات بی دریغ استاد راهنمای محترم، سرکار خانم دکتر فیمه انصاریان و استاد مشاور محترم، سرکار خانم دکتر یلدا دلکشانی که با الطاف و عنایات خویش، ما را در انجام این پژوهش یاری نموده اند. همچنین از سرکار خانم دکتر فرشته کردستانی که داور این اثر پذیرفتند و از بذل عنایت کلیه کارکنان آموزشی و پژوهشی دانشکده روان شناسی و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، خصوصاً جناب آقای دکتر حمیدرضا رضازاده بهادران مدیر محترم گروه علوم تربیتی و سایر اعضای محترم گروه کمال تقدیر و تشکر به عمل می آید.

بسمه تعالی

درتاریخ ۱۳۹۲/۶/۲۷

دانشجوی کارشناسی ارشد علی غلامیان فرد از پایان نامه خود دفاع نموده و با

نمره به حروف ودرجه مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشکده روان شناسی و علوم اجتماعی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۶۰۳۹۱۱۰۱۰
عنوان پایان نامه بررسی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر تقویت تفکر خلاق دانش آموزان پایه ششم ابتدایی دختر شهرقم درسال تحصیلی ۹۱-۹۲		
نام و نام خانوادگی دانشجو : علی غلامیان فرد	تاریخ شروع پایان نامه : ۱۳۹۱/۸/۳	تاریخ اتمام پایان نامه : ۱۳۹۲/۶/۲۷
شماره دانشجویی : ۹۰۰۷۳۱۹۱۳		
رشته تحصیلی : علوم تربیتی - برنامه ریزی درسی		
استاد راهنما : دکتر فهیمه انصاریان	استاد مشاور: دکتر یلدا دلگشایی	
آدرس و شماره تلفن : قم - میدان کشاورز - بلوار کشاورز جنوبی - خیابان ۲۰متری معصومیان - کوچه ۱۸ - تلفن : ۰۹۱۲۲۵۱۹۲۷۵ - تلفن همراه : ۰۲۵-۳۸۷۴۹۴۲۸		
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده) : نقش ممتاز خلاقیت درزندگی و بحث قابل آموزش بودن آن ، نظام های آموزشی دنیا را به برنامه ریزی برای تقویت تفکر خلاق در فراگیران وامی دارد و به همین جهت ، روش های تدریسی که در این زمینه مؤثر باشند، از اهمیت اساسی برخوردار خواهند بود .هدف اساسی این مطالعه ، بررسی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده ، به عنوان یکی از روش های فعال تدریس بر تفکر خلاق دانش آموزان است . براساس پژوهش شبه آزمایشی از نوع «پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل» ، پس از جمع آوری اطلاعات و مراحل اولیه ، دو گروه متشکل از ۵۰ نفر از دانش آموزان پایه ششم ابتدایی شهرقم شامل ۲۵ نفر گروه آزمایش و ۲۵ نفر گروه کنترل با روش نمونه گیری دردسترس انتخاب شدند . ابتدا از هر دو گروه «آزمون خلاقیت تورنس(عابدی)» به عمل آمد و پس از آشنائی با روش تدریس به کمک منابع واساتید مجرب روش تدریس ، عمل آزمایشی به مرحله اجرا درآمد. در این ارتباط، موضوعات درسی علوم تجربی ، تفکر و پژوهش ، کار و فناوری و هنر به مدت ۴ ماه با استفاده از روش یادگیری اکتشافی هدایت شده تدریس گردیده و همزمان با این عمل ، تدریس در گروه کنترل به روش سنتی و معمول اجرائی شد و در انتهای طرح ، «پس آزمون» از تست مزبور در دو گروه برگزار شد و نتایج تحلیل داده ها به کمک روش آمستقل و آزمون مقایسه زوجی ، نشان می دهد که روش تدریس یادگیری اکتشافی هدایت شده در تقویت «تفکر خلاق» دانش آموزان مؤثر است و همچنین اثر آن بر افزایش مؤلفه های «ابتکار» ، «سیالی» ، «انعطاف پذیری» و «بسط» در گروه آزمایش معنی دار است .</p>		
واژگان کلیدی : روش، یادگیری، یادگیری اکتشافی، یادگیری اکتشافی هدایت شده، تفکر خلاق		

تاریخ و امضا :

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱ مقدمه.....	۲
۱-۲ بیان مسأله.....	۴
۱-۳ ضرورت و اهمیت مسأله.....	۵
۱-۴ اهداف تحقیق.....	۵
۱-۴-۱ اهداف اصلی.....	۵
۱-۴-۲ اهداف فرعی.....	۵
۱-۵ سئوالات تحقیق.....	۶
۱-۶ تعاریف نظری و عملیاتی واژه ها.....	۶
۱-۶-۱ روش.....	۶
۱-۶-۲ یادگیری.....	۷
۱-۶-۳ یادگیری اکتشافی.....	۸
۱-۶-۴ یادگیری اکتشافی هدایت شده.....	۸
۱-۶-۵ تفکر خلاق.....	۹
فصل ۲: ادبیات و پیشینه پژوهش (مبانی نظری و پیشینه تحقیق).....	۱۰

- ۱-۲-۱-مقدمه ۱۱
- ۲-۲-اهمیت آموزش و یادگیری ۱۲
- ۳-۲-نظریه های یادگیری ۱۴
- ۴-۲-طبقه بندی نظریه های یادگیری ۱۴
- ۵-۲-تدریس چیست؟ ۱۷
- ۵-۲-۱-آموزش درمقایسه باتدریس ۱۸
- ۲-۵-۲-رابطه تدریس و یادگیری ۱۹
- ۳-۵-۲-نقش معلم در تدریس و یادگیری ۱۹
- ۶-۲-الگوی تدریس چیست ۲۰
- ۶-۲-۱-معرفی برخی از نمونه های مهم الگوی تدریس ۲۰
- ۶-۲-۲-الگوهای جدید تدریس ۲۴
- ۷-۲-روش تدریس چیست؟ ۲۵
- ۸-۲-انواع روش های تدریس ۲۶
- ۹-۲-روش تدریس اکتشافی ۲۸
- ۹-۲-۱-محاسن روش تدریس اکتشافی ۳۳
- ۹-۲-۲-محدودیت های روش تدریس اکتشافی ۳۴
- ۹-۲-۳-مراحل آموزش برای یادگیری اکتشافی ۳۵

- ۱۰-۲ یادگیری اکتشافی هدایت شده ۳۹
- ۱۱-۲ اهمیت و جایگاه خلاقیت و تفکر خلاق ۴۱
- ۱۱-۲-۱ رابطه بین خلاقیت، هوش و پیشرفت تحصیلی ۴۴
- ۱۱-۲-۲ دیدگاه اندیشمندان در مورد خلاقیت ۴۵
- ۱۱-۲-۳ آموزش خلاقیت (آفرینندگی) ۴۷
- ۱۲-۲ تفکر و انواع آن ۴۹
- ۱۳-۲ مفهوم تفکر خلاق ۵۴
- ۱۳-۲-۱ رابطه بین تفکر خلاق با تفکر انتقادی ۵۶
- ۱۳-۲-۲ مراحل تفکر خلاق ۶۰
- ۱۳-۲-۳ روش های تقویت تفکر خلاق ۶۱
- ۱۳-۲-۴ آزمون های تفکر خلاق ۶۴
- ۱۴-۲ پیشینه پژوهش ۶۸
- ۱۴-۲-۱ پیشینه پژوهش های داخلی ۶۹
- ۱۴-۲-۲ پیشینه پژوهش های خارجی ۷۳
- ۱۵-۲ جمع بندی ۷۶
- فصل ۳: روش شناسی پژوهش ۷۷
- ۱-۳ مقدمه ۷۸

- ۳-۲ نوع روش پژوهش ۷۹
- ۳-۳ جامعه آماری ۷۹
- ۳-۴ نمونه و روش نمونه گیری ۸۰
- ۳-۵ ابزار سنجش پژوهش ۸۱
- ۳-۶ روایی ابزار سنجش ۸۲
- ۳-۷ پایایی ابزار سنجش ۸۳
- ۳-۸ روش گردآوری داده ها (روش جمع آوری اطلاعات) ۸۴
- ۳-۹ طرح تحقیق ۸۵
- ۳-۱۰ روش تحلیل داده ها ۸۷
- فصل ۴: تجزیه و تحلیل یافته ها ۸۸
- ۴-۱ مقدمه ۸۹
- ۴-۲ آمار توصیفی ۸۹
- ۴-۲-۱ سن ۸۹
- ۴-۲-۲ تعداد خواهران ۹۰
- ۴-۲-۳ تعداد برادران ۹۱
- ۴-۲-۴ ترتیب قرار گرفتن بین فرزندان ۹۲
- ۴-۲-۵ سطح تحصیلات پدر ۹۳

۹۴۶-۲-۴ سطح تحصیلات مادر
۹۵۷-۲-۴ شغل پدر
۹۶۸-۲-۴ شغل مادر
۹۷۳۳-۴ آمار استنباطی
۹۷۱۱-۳-۴ آزمون فرضیه های تحقیق
۱۰۲۲-۳-۴ یافته های پژوهش
۱۰۶ فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
۱۰۷ ۱-۵ مقدمه
۱۰۷ ۲-۵ بحث و نتیجه گیری
۱۰۷ ۱-۲-۵ خلاصه بحث
۱۰۸ ۲-۲-۵ بحث در مورد یافته ها
۱۰۹ ۳-۲-۵ نتیجه
۱۰۹ ۳-۵ محدودیت های پژوهش
۱۰۹ ۱-۳-۵ محدودیت های در اختیار محقق
۱۱۰ ۲-۳-۵ محدودیت های خارج از اختیار محقق
۱۱۱ ۴-۵ پیشنهاد های تحقیق
۱۱۱ ۱-۴-۵ پیشنهاد های براساس یافته های پژوهش

۱۱۲ ۲-۴-۵ پیشنهادهای کاربردی

۱۱۳ ۳-۴-۵ پیشنهادهای پژوهشی

۱۱۵ ضمایم

۱۳۲ فهرست منابع و مآخذ

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲ تفاوت‌های اصلی بین رفتارگرایی و شناخت گرایی.....	۲۹
جدول ۲-۲ مقایسه ویژگی‌های تفکر عادی با ویژگی‌های تفکر خلاق.....	۵۶
جدول ۱-۳ طرح آزمون دوگروهی با پیش آزمون و پس آزمون و گروه کنترل.....	۸۶
جدول ۱-۴ فراوانی سن متغیر.....	۸۹
جدول ۲-۴ فراوانی متغیر تعداد خواهران.....	۹۰
جدول ۳-۴ فراوانی متغیر تعداد برادران.....	۹۱
جدول ۴-۴ فراوانی متغیر ترتیب قرار گرفتن در بین فرزندان.....	۹۲
جدول ۵-۴ فراوانی متغیر تحصیلات پدر.....	۹۳
جدول ۶-۴ فراوانی متغیر تحصیلات مادر.....	۹۴
جدول ۷-۴ فراوانی متغیر شغل پدر.....	۹۵
جدول ۸-۴ فراوانی متغیر شغل مادر.....	۹۶
جدول ۹-۴ آماره‌های توصیفی دوگروه آزمایش و شاهد از نظر متغیرهای سیالی، انعطاف پذیری ابتکار، بسط و گسترش معانی، تفکر خلاق و خلاقیت.....	۹۸
جدول ۱۰-۴ آزمون تی بانمونه‌های مستقل.....	۹۹
جدول ۱۱-۴ آماره‌های توصیفی دوگروه آزمایش و شاهد از نظر متغیرهای سیالی، انعطاف پذیری ابتکار، بسط و گسترش معانی، تفکر خلاق و خلاقیت قبل و بعد از آزمایش.....	۱۰۰

جدول ۴-۱۲ آزمون مقایسه زوجی ۱۰۱

جدول ۴-۱۳ آزمون مقایسه زوجی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر خلاقیت و

تفکر خلاق..... ۱۰۲

جدول ۴-۱۴ آزمون مقایسه زوجی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر مؤلفه

«سیالی»..... ۱۰۳

جدول ۴-۱۵ آزمون مقایسه زوجی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر مؤلفه

«انعطاف پذیری»..... ۱۰۴

جدول ۴-۱۶ آزمون مقایسه زوجی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر مؤلفه

«ابتکار»..... ۱۰۴

جدول ۴-۱۷ آزمون مقایسه زوجی تأثیر روش یادگیری اکتشافی هدایت شده بر مؤلفه «بسط

و گسترش معانی»..... ۱۰۵

فهرست اشکال و نمودارها

عنوان	صفحه
شکل ۱-۲ مقایسه تفکر واگرا و تفکر همگرا.....	۵۲
نمودار ۱-۲ انواع تفکر و ارتباط آن ها باهم.....	۶۰
نمودار ۴-۱ نمودار فراوانی سن متغیر (درصد).....	۹۰
نمودار ۴-۲ نمودار فراوانی متغیر تعداد خواهران (درصد).....	۹۱
نمودار ۴-۳ نمودار فراوانی متغیر تعداد برادران (درصد).....	۹۲
نمودار ۴-۴ نمودار فراوانی متغیر ترتیب قرار گرفتن در بین فرزندان (درصد).....	۹۳
نمودار ۴-۵ نمودار فراوانی متغیر تحصیلات پدر (درصد).....	۹۴
نمودار ۴-۶ نمودار فراوانی متغیر تحصیلات مادر (درصد).....	۹۵
نمودار ۴-۷ نمودار فراوانی متغیر شغل پدر (درصد).....	۹۶

فصل اول :

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه :

انسان، موجودی اجتماعی است که برای رشد و تعالی و رسیدن به کمال، هم از هم‌نوعان خود تأثیر می‌پذیرد و هم بر آنان تأثیر می‌گذارد. این تأثیر گذاری دوسویه از طریق خانواده، گروه‌های کوچک و سایر نظام‌های اجتماعی محقق می‌گردد. در این زمینه نقش تعلیم و تربیت، به عنوان یکی از مهمترین نظام‌های اجتماعی، نقشی ممتاز و استثنایی است که تأثیر بسیار زیادی در رشد و کمال انسان دارد و در پیچه‌هایی از معرفت و کمال را به روی عموم کودکان، نوجوانان و جوانان می‌گشاید.

در نظام تعلیم و تربیت رسمی، گرچه بسیاری از علوم، اصول علمی و روش‌های آموزشی مورد توافق همه کشورهاست، اما هدف کلی و نوع نگرش حاکمان، سیاستمداران و برنامه‌ریزان آموزشی و درسی هر جامعه، جهت‌گیری‌های آموزش و پرورش را تحت تأثیر قرار می‌دهد و ممکن است یک سیستم تعلیم و تربیت، به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که در نهایت، انسانی کمال یافته را تحویل جامعه دهد و یا منجر به تربیت یک انسان تک‌بعدی و متحجر گردد.

امروزه گذشته از نوع نگرش‌ها به نظام تعلیم و تربیت، آنچه از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، دستیابی فراگیران به علوم و فنون نوین و راهکارهای مقابله با مسائل و مشکلات جدید است که در پرتو آن رشد و اعتلای همه جانبه فراهم می‌گردد. از جمله عوامل مهمی که جهش به سوی پیشرفت‌های علمی، فنی، فرهنگی و اجتماعی را تسهیل می‌کند، بهره‌گیری از تفکر خلاق و خلاقیت است که جایگاه والایی در سطح آموزش و پرورش دارد.

در تبیین مفهوم خلاقیت و تفکر خلاق، گرچه نظریه های مختلفی وجود دارد، اما هریک از دیدگاهها و نظرات مطرح شده در این خصوص، گویای بخشی از واقعیت های این عرصه است و ما را برای درک مفهوم خلاقیت کمک می کند.

از نظر پروکتر^۱ (۱۹۹۹) که تعریفی به نقل از ورتهایمر^۲ (۱۹۵۹-۱۹۴۵) بیان می دارد، خلاقیت عبارتست از توانایی داشتن نگاه جدید و متفاوت به یک موضوع و به عبارتی «فرایند شکستن» و «دوباره ساختن» دانش خود درباره یک موضوع و به دست آوردن بینش جدید نسبت به ماهیت آن است. وایزبرگ^۳ (۱۹۹۵) «خلاقیت را توانایی حل مسائلی می داند که فرد آن ها را قبلاً نیاموخته است.» استین^۴ خلاقیت را فرایندی می داند که نتیجه آن یک اثر شخصی باشد و این نتیجه توسط گروهی اجتماعی در یک برهه زمانی، به عنوان چیزی مفید و ارضاء کننده پذیرفته می شود. (اسدی، ۱۳۸۹، ۱۸)

باعنایت به اهمیت خلاقیت و تفکر خلاق و جایگاه والایی که اندیشمندان برای آن قائلند، می توان گفت هر استراتژی و روش یادگیری که ما را برای ترویج و تقویت خلاقیت و تفکر خلاق یاری کند، برای آموزش و پرورش در ردیف اهداف و روش های مهم قرار خواهد گرفت که این اهداف و روش ها، نه تنها آینده سازان جامعه را به سمت رشد و تعالی و پویندگی سوق می دهند، بلکه کل جامعه را از نتایج سودمند آن بهره مند خواهد نمود.

در همین راستا، این پژوهش در صدد است میزان تأثیرگذاری یکی از روش های یادگیری فعال بر تفکر خلاق دانش آموزان را مورد بررسی قرار دهد که امید است نتایج این پژوهش، مورد استفاده عموم علاقه مندان به تعلیم و تربیت، دانشجویان علوم تربیتی، برنامه ریزان و معلمان ارجمند قرار گیرد.

^۱. Tony Procter

^۲. Werthamer

^۳. Weisberg

^۴. Stein